

Onderwijssamenvatting van wereldhistorische literatuur

THE INDIAN OCEAN IN WORLD HISTORY

Door: Edward A. Alpers

Dit is een onderwijssamenvatting van wereldhistorische literatuur. Deze samenvatting maakt deel uit van een serie bedoeld voor docenten die wereldgeschiedenis willen integreren in hun lessen. Meer over deze serie of activiteiten van de commissie wereldgeschiedenis van de VGN vind je op vgnkleio.nl/wereldgeschiedenis.

1. In welk jaar en door wie is de publicatie uitgegeven? **Oxford University Press Inc / 2014**

2. Wat is het thema of wat is de hoofdvraag van de publicatie?

- **Beeldvorming over de eigen wereld v.d. Indische Oceaan vanaf zo'n 5000 BCE tot heden.**
- **Hoever strekt de wereld van de Indische Oceaan, welke vaarroutes en contacten hebben voor regelmaat en beïnvloeding gezorgd, welke mensen, zaken en ideeën zijn kenmerkend?**

3. Welke bijdrage kan deze publicatie doen aan wereldgeschiedenis in het onderwijs?

- **Oceanen als plaats/middel voor contact en onderlinge beïnvloeding / uitwisseling.**
- **Benadering vanuit contacten tussen plaatselijke leefgemeenschappen, met aandacht voor vergelijking (verschil) en gevolgen van onderling contact (gemeenschappelijke)**
- **Invalshoek zoveel mogelijk vanuit perspectief van reizigers / zeevarenden van verschillende (geografische) herkomst vanaf de Oudheid tot heden.**

4. Wat zijn de belangrijkste of opvallende conclusies?

- De 'wereld van de Indische Oceaan' loopt van Egypte tot China, maar afhankelijk van frequent gebruik van vaarroutes en politieke stabiliteit strekte de invloedssfeer van de overzeese contacten zich uit van het Middellandse Zeegebied via de Oost-Afrikaanse kust tot voorbij de Indonesische archipel, en reikte de invloed ook tot diep in Centraal Azië.
- Er is archeologisch bewijs voor Indonesische nederzettingen op Madagascar in het eerste millennium BCE en voor rond de eerste twee eeuwen BCE tonen Grieks-Romeinse munten en amphoras aan dat er sprake was van handelscontacten met Oost-Afrika en India.
- In de vroege Oudheid was het zeevarend contact van Madagascar via het Arabische schiereiland tot India niet afhankelijk van 'grote beschavingen'; eerder een gevolg van gestaag gegroeid contact tussen lokale kustbewoners, beginnend in de Rode Zee en de Perzische Golf.
- Maleisisch-Polynesische zeevaarders waren zeker al in het eerste millennium BCE ervaren 'zeenomaden' zowel langs de kusten van Zuidoost Azië als op de Oceanen links

en rechts van de Indonesische archipel. Geschreven bronnen van contact tussen China t/m Indonesië dateren van rond 400 CE. W.o. de Chinese Boeddhistische monnik Fa-Hien die landen met Boeddhisme bereisde, van China tot Sri-Lanka over land, en terug over zee door de straat van Malakka.

- In de 7^e t/m 12^e eeuw CE waren de Chinese en Islamitische wereld vaak lange tijd politiek stabiel genoeg om welvaart en handel in luxe goederen te stimuleren, wat leidde tot intensiever contact, en een handelsnetwerk van Islamitische handelaren van Egypte en de kust van Afrika tot in China.
- De vloten o.l.v. Zheng He in de vroege 15^e eeuw t.t.v. de Mingdynastie waren qua omvang een discontinuïteit in geschiedenis van zowel China als de Indische Oceaan, maar het laat duidelijk het toegenomen belang van de handel en diplomatieke contacten in de Aziatische wereld zien.
- De Portugezen brachten in de eerste plaats hun Reconquista tegen de Islamitische wereld en concurrentie met Venetië en Genua mee naar de Indische Oceaan, waar ze door weinig respons op hun onbelangrijke handelswaar terugvielen op grof geweld en piraterij om voet aan de grond te krijgen. Tot ver in de 16^e eeuw streden vloten van het Osmaanse rijk en hun bondgenoten zoals in Atjeh en Malakka tegen het opdringen van de Portugese invloed. Tot in 1589 bij Mombasa aan de Afrikaanse kust (nu Kenia) een Ottomaans-Afrikaanse alliantie verpletterend werd verslagen door een Portugees-Afrikaanse alliantie. Indische handelaren vanuit verschillende regio's vulden de leemte door met Portugese handelaren en tussenpersonen in zee te gaan, van Mozambique tot Malakka. De meeste steunpunten van de Portugezen lagen op eilanden en schiereilanden, dus met weinig effect op binnenlandse machtsverhoudingen. Na 1600 copieerden de Engelse EIC en de VOC van De Republiek de strategie van de Portugezen en keerden zich tegen de Portugese invloed.
- China bleef ook in deze 'Europese periode' een belangrijk onderdeel van de Indische Oceaan-handel, en Chinese gemeenschappen verspreid over de kusten van Zuidoost Azië en Indonesië bleven essentieel voor de handel met China. Chinese handelaren waren tot ver buiten het rijk de belastinginners voor het Chinese hof. Het leverde ook nog weleens spanningen op, zoals een pogrom tegen Chinezen in 1740 in Batavia die daar tot die tijd ongeveer 40% van de bevolking uitmaakten. Daarna dreven de Nederlanders hen bijeen in een 'Chinatown' buiten Batavia.
- In de tweede helft v.d. 18^e eeuw schoot de Engelse positie in de Indische Oceaan naar een dominante positie. In concurrentie met de Fransen en het Moghulrijk kregen zij de overhand, en in oorlog met Napoleon namen zij begin 19^e eeuw ook de Nederlandse posities over op de meeste plekken. Na die periode verdeelden de Nederlanders en Engelsen hun invloed en trokken zij gezamenlijk op tegen de toegenomen piraterij (of tegen 'regionale zeevaarders die buiten de Britse en Nederlandse invloed wilden blijven').
- De komst van stoomschepen en later in 1869 het Suezkanaal verveelvoudigde de scheepvaart op de Indische Oceaan, waar de Britse aanwezigheid toonaangevend was van Afrika tot China. Niet alleen stimuleerde het grotere groepen Europeanen om zich in gebieden rond de Indische Oceaan te vestigen, maar ook was er in nog grotere getale sprake van onvrijwillige en vrijwillege migratie van arbeiders. Afrikanen, Indiërs, Chinezen, en inwoners van de Indonesische archipel raakten zo nog meer gemengd en verspreid over het gebied rond de Indische Oceaan.
- In de 20^e eeuw veranderde de exploitatie van olievelden en de komst van vliegtuigen de handel en welvaart(sverdeling) rond de Indische Oceaan, maar ook de uitbreiding van de Islam en veranderingen in islamitische stromingen. Met Standard Oil maakte Amerika in 1933 zijn entree en de Japanse expansie vanuit Azië naar het oostelijke deel van de

Indische Oceaan in de eerste helft van de 20^e eeuw veranderden het speelveld, maar zorgden ook voor een opleving van regionale verzetsbewegingen in alle delen van de wereld v.d. Indische Oceaan.

- In 1995 initieerde Nelson Mandela een Indian Ocean Rim Association for Regional Cooperation, een sociaaleconomische samenwerking die ook open voor andere initiatieven startte in 1997.
- Nooit geïsoleerd geweest, is de Indische Oceaan meer dan ooit een wereldwijd kruispunt.

5. Bij welke onderwerpen is het inzetbaar bij het geschiedenisonderwijs?

- Ook heel bruikbaar voor vakoverstijgend onderwijs: de afhankelijkheid van geografische omstandigheden, van havens en eilanden tot aandeel van moesson jaargetijden en migratie / rol van levensonderhoud en schaarse goederen, diverse hubs en markten voor specifieke goederen / biologie & geschiedenis: verspreiding van gewassen en dieren van Afrika tot Oceanië.
- Historische Context Britse Rijk, Havo-examen vanaf 2021. De vergelijking van ontwikkeling Nederlandse en Britse koloniale rijk kan in wereldhistorisch perspectief worden geplaatst door de Indische Oceaan als uitgangspunt te nemen, waarin Britten tijdelijk een (hoofd)rol spelen.
- Inzetbaar voor verrijking bij vrijwel elk tijdvak; de hoofdstukken richten zich op de Oudheid, opkomst en invloed van Islam, inmenging van Europese landen vanaf Vasco da Gama tot in de 18e eeuw, specifieke aandacht voor diverse bevolkingsgroepen en migratie in de 19e eeuw, en een afsluitend hoofdstuk met (continue én hedendaagse) topics / uitdagingen uit de 20e eeuw.
- Thematische mogelijkheden: (bijv.) kustvaart en piraterij als continue factor / verspreiding van religie en cultuurvormen / vrijwillige migratie, verbanning en slavernij / eten, drinken & kleding.

6. Op welke manier kan je (onderdelen van) de publicatie inzetten als lesmateriaal?

- Elk hoofdstuk bevat een **kaart** van de Indische Oceaan, met plaatsen van betekenis uit die periode.
- Een paar **afbeeldingen** van schepen en havenzichten zijn geschikt als ondersteunende bron, maar in het boek zijn ze zwart-wit en vaag afgedrukt. Het is beter om ze online in kleur op te zoeken.
- Voorbeelden van aansprekende **citatens** uit hoofdstuk 1, 2 en 6 (vertaald door ondergetekende)

Blz.3: *Marco Polo* (die eind 13^e eeuw meer dan een jaar over de Indische Oceaan terugvoer vanuit China richting zijn thuisstad Venetië) en *Ibn Battuta* (de Marokkaanse reiziger die midden 14^e eeuw veel van de handelssteden aan de kust van de Indische Oceaan aandeed en beschreef) *kwamen van buiten de regio van de Indische Oceaan. Meer dan een eeuw na Ibn Battuta schreef Ahmad Ibn Majid, een geleerde zeevaarder uit Oman, zijn monumentale werk over Arabische zeevaart in de Indische Oceaan (Kitab al-Fawa'id, 1490 CE). Ibn Majid's Fawa'id is de meest uitgebreide beschrijving van de Indische Oceaan in de premoderne tijd, maar net als de Periplus (geschreven door een Griek uit Alexandrië -Egypte- rond 50 CE) is de Fawa'id uit 1490 meer een praktische handleiding dan een goed geschreven verhaal.*

Toevoeging: Vasco da Gama en andere Portugezen hebben dankbaar gebruik gemaakt van dit standaardwerk van die tijd over de Indische Oceaan om met kennis van zaken de markt en handelsroutes te veroveren begin 16^e eeuw.

Blz.16-18: Rond 150 CE maakte de Griek **Ptolemaeus** een wereldkaart die de Europese en Arabische kaarten tot vele eeuwen erna beïnvloedde. De Middellandse Zee en Indische Oceaan waren de twee grote zeeën waar omheen hij de toen bekende wereld weergaf. Hij was ook de eerste cartograaf die lengte- en breedtelijnen gebruikte om posities op de kaart aan te geven. (...)

Recent is een opmerkelijke kosmologisch handboek uit het midden van de 11^e eeuw ontdekt, bekend als **Kitab Gharaiib** (Book of Curiosities), geschreven door een anonieme Egyptische auteur. Daaruit blijkt dat Arabische kennis van de Indische Oceaan al vier eeuwen lang veel verder strekte dan Westerse kennis. Het boek is rijk geïllustreerd en bevat o.a. een wereldkaart waarin voor het eerst ook stedennamen i.p.v. alleen gebieden worden aangegeven, waaronder ook namen van belangrijke havensteden aan de kusten van de Indische Oceaan. Een specifieke kaart van de Indische Oceaan geeft ook gedetailleerde plaatsen aan van China tot en met de oostkust van Afrika. (...)

Ongeveer uit eind 14^e eeuw dateert een **Ming-Chinese wereldkaart** (...) met daarin ook Zuidoost Azië, India en Afrika vertegenwoordigd, al is dat in verschillende graad van nauwkeurigheid.

Blz.28-29: Eind 4^e eeuw BCE veroorzaakten de veroveringen van Alexander de Grote een toenemende Griekse invloed van de Middellandse Zee naar de Indische Oceaan. Zijn legers stichtten talloze nieuwe havensteden in de regio en openden het westen van de Indische Oceaan voor Griekse kooplieden, scheepvaart en culturele beïnvloeding. De Egyptische stad Alexandrië, door Alexander de Grote in 331 BCE gesticht, werd het centrum van groeiende handel vanuit de Rode Zee over de Indische Oceaan. (...)

In 275 BCE stichtte Ptolemaeus II van Egypte een havenstad aan de westkust van de Rode Zee, Berenike, genoemd naar zijn moeder. Omdat de Perzen de aanvoer van Indische olifanten blokkeerden, moest deze haven fungeren als aanvoerplaats van Afrikaanse olifanten voor de oorlogsvoering. Maar in dezelfde tijd voeren er al Griekse zeelui over de Indische Oceaan tot zeker zover als Sri Lanka. De meest belangrijke ontwikkeling kwam in de 1^e eeuw BCE vanuit deze streek, waar de Griekse zeeman Hippalus de werking van de Moessons beschreef om de route van de Rode Zee naar India gemakkelijker te kunnen bevaren. (...)

De Romeinse verovering van Egypte in 30 BCE bleek de handel tussen de Middellandse Zee en de Indische Oceaan nog meer te stimuleren. In de 1^e eeuw CE bloeide deze handel eens te meer op in de steden Alexandrië en Berenike. (...) archeologische opgravingen laten het bestaan van diverse handelswaar van over de Indische Oceaan zien in het antieke Berenike. Specerijen, mirre, wierrook, parels, textiel uit China, glazen kralen uit zowel India als Oost-Java zijn er waargenomen, net als ivoor en grote hoeveelheden teakhout uit India. Misschien de meest aansprekende vondst was wel de ontdekking van de grootste hoeveelheid Indische zwarte peper ooit aangetroffen bij opgravingen van steden uit de Oudheid.

Blz.128-129: De ontdekking van olie rond de Perzische Golf markeert de belangrijkste ontwikkeling van de 20^e eeuw in de wereld van de Indische Oceaan. Olie domineert nu de belangrijkste wereldwijde vraagstukken. Vijf thema's van na de Eerste Wereldoorlog kunnen alle gelinkt worden aan de vondst van olie in de regio: de impact van de luchtvaart; de verdere uitbreiding van de Islam en veranderingen in de stromingen van deze religie; de toegenomen bedreiging voor de mensheid door natuurrampen en klimaatverandering; toenemende piraterij

aan de randen van de Indische Oceaan sinds eind 20^e eeuw; en het hernieuwde geopolitieke belang van de Indische Oceaan in de wereldpolitiek. (...)

Toevoeging: de schrijver wijdt ook verder uit over de invloed van het kolonialisme en de gevolgen van Britse overheersing van India voor de regio in de 19^e en 20^e eeuw. Daarnaast gaat hij in op de dekolonisatie en op de rol van Chinese en Indische gemeenschappen in landen rond de Indische Oceaan

7. Wat zijn interessante bronnen waar de schrijver naar verwijst?

- *Arab seafaring in the Indian Ocean in Ancient and Early Medieval Times* - Expanded Edition, Hourani, George F. (Princeton University Press, 1995, als e-book: juni 2020)
  - *The Nanhai Trade: The Early History of Chinese Trade in the South China Sea*, Wang Gungwu (Marshall Cavendish Intl, 1998)
  - *De reis*, Ibn Battoeta (gekozen, uit het Arabisch vertaald en van aantekeningen voorzien, door Richard van Leeuwen) (Sti. Uitg. Bulaaq, 2008)
  - *De wonderen van de Oriënt, Il Milione*, Marco Polo (vertaald door: Haakman, Anton) (Athenaeum – Polak & Van Genneep, 2008)
-

8. Waar kan je het boek zelf kopen / het artikel downloaden?

Bijv. via Bol.Com: www.bol.com/nl/p/the-indian-ocean-in-world-history

9. Waarom zou je de publicatie zelf moeten lezen?

Alleen al het lezen van hoofdstuk 1, 2 en 6 (over de wereld van de Indische Oceaan, de Oudheid en de 20^e eeuw) verandert je invalshoek waarmee je ook standaard Europese geschiedenis bekijkt en vertelt van tijdvak 1 t/m 10. Loskomen van je standplaatsgebondenheid gaat het beste door boeken zoals deze onder ogen te krijgen waardoor je blik op de wereld, en ook op bekende thema's zoals 'ontdekkingsreizen' en 'het Britse rijk' krachtig kan worden veranderd.

---

10. Welke andere literatuur kan je aanbevelen over dit onderwerp?

- *Monsoon: the Indian Ocean and the Future of American Power*, Kaplan, Robert D. (Random House LCC US, 2011)
  - *De zijderoutes, een nieuwe wereldgeschiedenis*, Francopan, Peter (Spectrum, 2017)
  - *Sons of Sindbad, The Photographs*, Villiers, Alan & Pundyk, Grace (2006)
  - *When Asia Was the World. Traveling Merchants, Scholars, Warriors, and Monks Who Created the Riches of the East*, Gordon, Stewart (Ingram Publisher Services US, 2009)
  - <https://www.indianoceanhistory.org/>
-

**INGEBRACHT DOOR
OP DATUM**

**Antheun Janse
Amersfoort mei 2021**